

Acs József illusztrációja

Miért nem köszönt Bobák?

Majtényi Mihály

Mindig mondom, hogy a látszat ellen nem lehet hadakozni: nem és nem! Még régen hallottam ezt a történetet, Bobák Alajosét, s majd igyekszem elmondani, bár nem vagyok biztos benne, hogy olyan szépen sikerül-e, ahogyan Filó bácsi elmondta a tett színhelyén, a papucskai restiben.

Itt ült az alispán, látjátok, ennél az asztalnál... Vadászruha volt rajta, mellette a fogason ott függött a fegyvere, a gázláng sápadt fényénél pálinkát ivott, mert hajnal volt még, s ő a vonatot várta. Mérges volt, mert a hintó csak késve jött érte és vadásztársai már elindultak az első vonattal, ő meg lemaradt s most várnia kellett két órát. És akkor történt a dolog: századszor is körülhordozta tekintetét és felfedezett valakit a sarokban, aki, ahelyett hogy – mint az várható volt – ültében, felsőtesttel szépen előrehajolva kö-

szöntötte volna őt... ehelyett elnézett a feje felett! Ránézett az alispánra és aztán... elnézett a feje felett, mintha jobban izgatná az a légy ott, a resti faburkolatán, amely az előrehaladott csipős őszben csöndesen zúgott és félájultan röpködött. Nézte a faburkolatot (mármint az az alak) és ezzel – az alispán legalább úgy érezte –, ezzel betelt a mérték.

Úgy érezte határozottan: na, itt a világ vége! Nem mintha azt az embert, azt az izét közelebből ismerte volna, de határozottan emlékezett rá, hogy az mindig köszönt neki! Ahogy az alispánnak az emberek általában köszönni szoktak, ültükben mélyen meghajolva, az alsóbbrendűek pedig felpattanva helyükről. Vagy, ha az utcán találkoztak vele, mélyen meglendítve kalapjukat, azzal a mozdulattal, hogy »legalázatosabb tisztelettel, méltóságos uram!«. S ilyenkor még azoknál is, akikkel az alispán tegeződött, a »szervusz, kérlek alássan« után (mert udvari tanácsos volt az öreg) érezhető volt, hogy »méltóságos uram«. Benne volt abban az apró cifrázásban, amelyet a karlendítés ilyenkor beszédesen leírt. Eddig és mindenestre azoknál, akik neki – az alispánnak – köszönni szoktak. És ő bámulatosan számon tartotta az ilyeneket! Vagy benne volt a fejbólintásukban például, a fejnek abban a papos mellreejtésében, a neki kijáró méltóságos cím. Ehe, ehe... köhécselt ilyenkor jólesően... szervusz! Vagy egészen szürke rangtalan típusoknál azt köhécselte, hogy: jonapot. (És nagyon kérem a szedőket meg a korrektorokat, ne javítsák ki nekem úgy, hogy jonapot, mert azt a méltóságos úr nem mondta, ő úgy mondta, rövid o betűvel, hogy: jonapot).

S most egyszerre vége a világnak, egy amúgy is félresikerült nap hajnalán – ezt gondolhatta, ugye, az alispán – ez az emberke fel sem emlékedett, meg sem hajolt, hanem a legyet nézte a falon, s ebben valami mély-séges sértés rezgett. Hogy valaki, akinek alkalma adódik őt, így hajnalban köszönteni, hogy valaki egy férget inkább nézzen, egy semmit... hogy egy legyet előnyben részesítsen, az mégiscsak hallatlan!

Az alispán levegő után kapkodott, amely amúgy is nehezen és asztmásan jött ki a tüdejéből. Tekintete megmeredt, mint akinek arca hirtelen maszkot ölt... és mélyen a lelke legbelsejében forró láva kelt ki és artikulálatlan szavakat lökött az agya felé (ezek az eljövendő gutaütés első jelei). Érezte, hogy most toporzékolnia kellene, korbácsot ragadni vagy efféle cselekedni, ám ebből a vad harci hahóból mindössze egy háromszavas mondat lett. Egy mondat az agyában, amely az ajkáiig ugyan nem jutott el, de annál hevesebben kavargott és ahhoz hasonlított leginkább, hogy: El fogom csapatni!

Na jó, jó, mondjátok majd – ezek Filó bácsi szavai –, elcsapatni, elcsapatni... miből tudta az alispán, hogy az illető közszolga, akit el lehet vagy akár a Medve-boltos maga! Ám itt tekintetbe kell venni egy olyan csapni? Lehetett például – mondjátok majd – iparosember, vagy kisbirtokos, éles közigazgatási szemet, mint az alispáné. Annak olyan szeme volt hogy száz közül megismerte a díjnokot, a tollnokot, a segédjegyzőt, a levéltárost, szóval az olyan embereket, akiket el lehet csapni. Meg tudta mondani, melyik a takarékpénztári ember – azt se nehéz elcsapni – melyik tartozik az ármentesítőhöz... mondom, ezek mind-mind abba a csoportba tartoznak, ahová az ő keze közvetve vagy közvetlenül elér. Még egy kisebb ügyvédet is tönkre tudott tenni az alispáni harag, orvost, mindenfajta lateinert... bár ez az ember határozottan közszolga volt. Miről lehetett megismerni? Nem tudom, emberek az öltözködésében volt valami, a testtartásában, a keménygallérián, a keze lendületén – mintha karvédő után nyúlna ki, ahogy iszik –, szóval ezen ne vitatkozzunk, inkább kövessük az alispán gondolatmenetét.

El fogja csapatni, igen! Nem tudja ugyan, hogy kicsoda, csak homályosan a lelke legmélyén, mintha ott rezdülne benne egy emlékezés róla... igen, igen, ez az alak... na mindegy, el fogja csapatni, ez világos, mint ahogy a Nap halad az égen. Át fog gázolni rajta, mert visszaélt eddigi bizalmával: köszönt neki, úgy tett, mint egy ismerős, s ezt ma reggel sértő

módon, egy légyre való rábámulással megszüntette s az ilyen ember mit érdemel? Még ha özvegye és síró gyermekei nyújtogatnák feléje kiszáradt karjukat, még akkor is elcsapná őt, hát még így, ahogy előbb a legyet bámulta, aztán ráhajolva a tányérjára kispörköltet evett — enni tudott nyugodtan egy ilyen incidens után! Nem, kérem, az ilyen nem érdemel semmiféle kíméletet!

Szerencsére a vasutas csengetni kezdett a nyitott ajtóban és bezállást hirdetett. Az alispán a puskája után nyúlt s mint egy száfa, felemelkedett. Olyan volt, mint egy intő jel: Nézd, te szegény ember, lehetsz te rövidlátó is... nem láttál meg egyszerűen, ugye? No, alkalmat adok neked utoljára, hogy köszönj! De most már nem ülve, előrehajló testtel, hanem felpattanva, úgy, hogy összecsapod a bokád... teljes szertartásával egy méltóságomat megillető köszönésnek! Bújj ki ezen a neked nyitva hagyott kisajtón, akkor pusztán kis incidens volt ez, félreértés, ugye, és — talán — jöhet a kegyelem...

Felkelt az alispán, mondom, szeme bátorítóan villant az ismeretlen felé... de az nem köszönt, még akkor sem! Most a spriccerébe bámult, amely előtte gyöngyözött a pohárban. Vette hát a kalapját — az alispán — és elmenőben halkán, csak úgy félszájjal, megkérdezte a reggeli fényben sápadtan utánahajlongó pincértől:

— Jani... izé... az kicsoda, ott a másik asztalnál? Nem emlékszem ugyanis...

— Az, kéremszépen, méltóságos úr, Bobák Alajos, a városi végrehajtó!

— Jól nézze meg, Jani.

— Jól megnéztem, parancsára, igenis, most már tisztán látom, ő az, a Bobák!

— Jól van, János, jól van — csak ennyit mondott az alispán és tollas kalapját a fejére csapta. És hetykén gondolta eközben: El fogom csapatni!

Most mindannyian azt mondják: borzasztó, milyen cérnaszálon függnek az emberi sorsok... én pláne mondom, mert én tovább is tudom a történetet. El is csapatott a Bobák, de nem úgy, hogy bum bele... hanem alkotmányosan, szépen. Látom, valamelyik zöldfülű száján ott van, hogy... persze, amikor visszajött az alispán a vadászatról, valami ürüggyel fegyelmet indított Bobák ellen és elcsapatta. Hát nem mondom, ilyen is volt, de nem egy papucskai városi végrehajtó és egy alispán konfliktusában. Mert Papucska, mint emlékeztek rá, hajdan törvényjogú város volt és oda a vicispán csak látogatóba mehetett, a papucskai városházára. S ilyen látogatáson a polgármesternél — a vármegye és a város jóviszonyának jegyében — furcsán festett volna egy ilyen kivánság: Kérlek szépen, Armand (ez volt a polgármester neve), ez a piszok Bobák, a városi végrehajtó nem köszönt nekem a restiben, amikor tegnap vadászni mentem. Jó lenne, kérek, ha elcsapnád, mert erre magamban erős fogadalmat tettem! Na, ez kellett volna az ellenzéki Papucskai Újság mindig ott ödöngő szerkesztőjének, ez a pár szó! Ezt nem lehetett, nem... és Bobák sorsa mégis beteljesült, pontosan úgy, hogy elcsapták. Mert hosszú ám a bosszú keze — bár látom a szemeteiken, végrehajtóról lévén szó, talán a részvét sem igaz — ez a bosszúálló kéz körbejárt szépen. Előbb a főispáni titkár, az egyik, a megyei — mert ebből mindig kettő volt a városban, főispán meg csak egy — szóval a titkár súgott át valamit a városi kollegának, hogy ejnye, ejnye, micsoda fegyelem az ott nálatok! Az öreg alispán beszél valamit, hogy ti őt halálosan megsértettétek. Adatokkal, sajnálatomra, nem szolgálhatok, de egy ilyen öreg embert, kérek...

— Vádat, vádat kérünk — hangzott a városi titkár ellenvetése — s mi várjuk a segédeket (akkor párbaj volt a divat). De erre a megyei titkár nevetni kezdett és hangosan a térdét csapkodta. Hát csak nem gondoljátok, hogy a méltóságos úr megvív majd Bobák Alajossal?

Nem, erre nevetni kellett a másik titkárnak is, a városinak: hahaha! Ez olyan bolond gondolat volt, hogy Bobák Alajosnak joga van önérzete

védelmére fegyverrel síkraszállni... éppen olyan bolond gondolat, mint az, hogy az alispán azért a halálos sértésért (melyet mi pontosan ismerünk, ugye?) a tekintetes járásbírótság elé vigye az ügyet. Maradjon az csak olyan példálódzás, találgatás... lehet, hogy az a szerencsétlen Bobák az alispáni birtokon túlbuzgalmában felirt egy pár ökröt — elég sok adóssága van a méltóságos úrnak — és a törvény erejével takarózva, mint végrehajtó, pattogóbban lépett fel, és ilyen szemtelenséget igazán nem lehet lenyelni egy főembernek. Mondom, lehet, hogy ezt találgatták... ez mind nem fontos, fontos az, hogy a városházán egyre fejcsóválóbban néztek Bobákra... na, ez jól kihúzta valahol a lutrit! Az adóhivatali főnök egyre gorombább volt hozzá, s mert látta a még fejesebbek fejcsóválását, valahányszor Bobák nevét valaki kimondta, még gorombább lett, egyre kevesebb ügydarabot osztott ki neki, s mert a végrehajtó főjövendelme nem a fizetés volt, hiszen tudjátok, na (Filó bácsi szavai ezek megint!), Bobák egyre sápadtabban tért haza a családi otthonába: Asszony, velem valami baj van!

— Baj van, persze — mondta a felesége harciasan —, az a baj, hogy mindig ott ülsz a »Kotárka« vendéglőben, meg a restiben és mindig iszol, eliszod az eszedet, mialatt a családod nyomorog! — Nyomorgásról ugyan szó sem volt addig, de jöhet, jaj, jöhet még... és jött is, emberek, de még mennyire jött!

Ismétlem, nem tudom én mindezt olyan szépen elmondani, ahogy Filó bácsi azon a nevezetes estén a restiben elmesélte, apró sóhajok között, megrendelve az újabb kétdecit... apró sóhajtások között, amelyekben benne rezgett minden mélysége egy korszaknak, hogy elég volt, hogy Bobák Alajos nem köszönt az alispánnak, hej-haj... és kirepült az állásából a nyomorba.

De hát miért nem köszönt neki? — vetette akkor oda harciasan Filó bácsi felé valaki, közbeszóló. Öreg írnökember, kopottkönyökű; hallgatagon szopogatta a spriccert eddig s most megszólalt. Talán ismerte azt a Bobákat és azért kérdezi most: tényleg, miért nem köszönt Bobák az alispánnak? Mert ővele ilyesmi nem fordulhatott elő! Az alispánokkal ő csak ritkán találkozott, de mindig köszönt nekik, boldog volt, hogy köszönhetett egynek, pláne nem hivatali folyosón, hanem így reggel, a restiben, amikor asztaltársa esetleg megkérdezte: ki volt az, akinek köszöntél? S ő büszkén, hogy hallják: az alispán, kérek! Maga az a tény, hogy valaki köszön egy alispánnak, némi dicsfényt kölcsönöz a közembernek, írnökembernek... hová tette hát szemét az a Bobák akkor? Jó, nem köszönt neki, amikor a legyet nézte, nem köszönt, amikor a kispörköltet ette, a gyöngyöző spriccert itta, de amikor felkelt a méltóságos úr és utolsó lehetőséget nyújtott neki az üdvözlésre, akkor miért nem köszönt a szerencsétlen?

S most mindenki azt mondta: tényleg! S ekkor ült ki Filó bácsi arcán az az ünnepélyes vonás, amely közölte: kérdeztétek, nos, megmondom!

— Hogy miért nem köszönt neki? Hát honnan tudjátok, hogy nem köszönt?

— Na, de engedd meg, hát te magad mesélted! Négyyszer is mondtad, hogy az alispán tizszer is rámeredt... nem te mondtad, hogy a másik nem köszönt?

— Persze, hogy nem köszönt, mert talán nem is ő volt, szegény! A Bobák. Hanem a Karácsonyi-birtok kasznárja... a nyavalya ezekbe a vidékiekbe, éppen úgy öltöznek már ők is, mint a lateinerek! Még az alispán közigazgatási tekintetét is félrevezette, kérek, a magatartásával az a kasznár... s talán hasonlíthatott is Bobákra, hogy a Jani pincér — egyébként derék ember volt, én is ismertem még — elnézhette annak!

Amikor ez a történet elhangzott, a deres koponyák elgondolkozva ültek a szavak súlya alatt. S én is keserűen mosolygok mindig, ha az öregek szájáról azt hallom, hogy aranykor!